

Міністерство освіти і наука України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Національна спілка краєзнавців України
Українська Академія історичних наук

*До 100-річчя професора
Олександра Юхимовича Карпенка*

Олександр Карпенко – ШЛЯХ до себе

Колективна монографія



Івано-Франківськ
Лілея -НВ
2022

УДК 94(477)(092) Карпенко

К 26

Олександр Карпенко – шлях до себе. До 100-річчя професора Олександра Юхимовича Карпенка. Монографія. За ред. В. Великочого, О. Жерноклеєва, І. Монолатія. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2022. 336 с.

Монографію склали окремі наукові розвідки, присвячені видатному українському історикові, зунрознавцеві Олександру Юхимовичу Карпенку в 100-річчя від дня його народження. Авторами є, як правило, учні, найближчі співробітники вченого, більшою чи меншою мірою приналежні до прикарпатської школи зунрознавства, створеної О. Карпенком.

Для істориків, політологів, правознавців, краєзнавців, широкого кола читачів, зацікавлених у вивченні уособленої історії України ХХ–ХХІ ст.

Рецензенти:

Степан Борчук – доктор історичних наук, професор, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Олександр Лисенко – доктор історичних наук, професор, завідувач відділу історії України Другої світової війни Інституту історії України НАН України.

Ігор Соляр – доктор історичних наук, професор, директор Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

Рекомендовано до друку Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 11 від 28 грудня 2021 р.)

© Автори текстів, В.Великочий,
О.Жерноклеєв, І.Монолатій, 2022
© Видавництво «Лілея-НВ», 2022

ISBN 978-966-668-559-2

ЗМІСТ

Вступ	5
-------------	---

Розділ 1

ШЛЯХ УЧЕНОГО-ДОСЛІДНИКА: ВСУПЕРЕЧ КАНОНАМ РАДЯНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО НАРАТИВУ	9
--	---

1.1. <i>С. Кобута</i> . Між конформізмом та об'єктивністю: історик Олександр Карпенко в умовах «розвинутого соціалізму» (1949–1978 рр.)	11
1.2. <u>Ю. Сливка</u> . Львівський період науково-педагогічної діяльності Олександра Карпенка (1949–1978 рр.)	57
1.3. <i>В. Великочий, О. Жерноклеєв</i> . Олександр Юхимович Карпенко: Івано-франківський період життя і творчості	81
1.4. <i>О. Жерноклеєв</i> . Штрихи до біографії: про дату народження Олександра Карпенка	103

Розділ 2

ЗАСНОВНИК ПРИКАРПАТСЬКОЇ ШКОЛИ ЗУНРОЗНАВСТВА	109
---	-----

2.1. <i>М. Кугутяк</i> . Він повертав українській історії її справжнє обличчя	111
2.2. <i>С. Адамович, В. Великочий</i> . Наукова спадщина Олександра Карпенка в сучасній історіографії	121
2.3. <i>В. Великочий</i> . Концепція історії ЗУНР О. Карпенка: еволюція парадигми	135
2.4. <i>О. Ресет, В. Великочий</i> . Українська революція 1914–1923 рр.: західноукраїнський вимір	153

2.5. <i>І. Монолатій</i> . «Листопадовий зрив» 1918 року: революція чи переворот?	173
2.6. <i>І. Райківський</i> . Селянсько-робітничий союз у Західній області УНР у січні – травні 1919 р.	189
2.7. <i>М. Вітенко, В. Дебенко</i> . Галицькі українці та Західноукраїнська Народна Республіка на сторінках газет « <i>Lidové noviny</i> », « <i>Národní listy</i> » та « <i>Národní politika</i> » (листопад 1918 – липень 1919 р.)	232

Розділ 3

ФАКТИ СВДЧАТЬ	269
---------------------	-----

3.1. <i>Степан Кобута</i> . Професор О. Ю. Карпенко у світлі документів і матеріалів	270
--	-----

Замість післяслова	333
--------------------------	-----

Микола Вітенко,
Василь Дебенко

ГАЛИЦЬКІ УКРАЇНЦІ ТА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА
НАРОДНА РЕСПУБЛІКА НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТ
«LIDOVÉ NOVINY», «NÁRODNÍ LISTY»
ТА «NÁRODNÍ POLITIKA»
(листопад 1918 – липень 1919 р.)

У статті висвітлено історію Західноукраїнської Народної Республіки крізь призму трьох провідних часописів Чехословацької республіки впродовж листопада 1918 – липня 1919 р. Відстежується еволюція поглядів редакторів і авторів повідомлень на «українське питання» від першої плутанини термінів, прізвищ, географічних назв до чіткого усвідомлення багатьох питань історії, політики, економіки, культури Східної Галичини, Наддніпрянщини, України, українського народу. Демонструються основні «українські» проблеми, які знайшли своє відображення у тогочасній чехословацькій періодиці: питання зовнішньої політики ЗУНР, злуки УНР та ЗУНР, чехословацько-українських відносин, польсько-української війни, внутрішньої політики української влади. Проаналізовано «українську» тематику в контексті європейських процесів та подій. Підкреслюється, що українсько-чехословацькі відносини в цей період будувалися виключно на добросусідській основі. Між обома країнами відбувся обмін дипломатичними місіями, велася підготовка до підписання повномасштабної угоди про співробітництво, здійснювалися реальні кроки щодо створення чехословацько-українського військово-політичного союзу. Зближення і подальша співпраця між Україною і

Чехословаччиною передбачалися в економічній, військовій, дипломатичній сферах, що не було реалізовано лише через несприятливі зовнішньополітичні фактори і загибель молодой української держави.

Ключові слова: Західно-Українська Народна Республіка, польсько-українська війна 1918–1919 рр., газети, періодичні видання, «*Národní listy*», «*Národní politika*», «*Lidové noviny*».

Питання взаємин між чеськими, словацькими і українськими політиками в останній третині XIX – першій третині XX ст. доволі детально вивчають українські науковці. Серед багатьох проблем міжнаціональних взаємин українські історики досліджували питання співпраці українських і чеських парламентарів у Державній раді Австро-Угорщини [1; 12; 13; 18; 27]; чесько-українські стосунки в ході Першої світової війни та революції в Російській імперії з лютого по жовтень 1917 р. [26]; питання життя та побуту українських вояків, інтернованих у Чехословаччині у 1919–1925 рр. [11; 16; 19–23] тощо.

Цілий спектр чесько-українських відносин намагалися розкрити в комплексних монографічних дослідженнях. Одним з найбільш авторитетних українських вчених, який висвітлював і висвітлює українське питання в політиці урядів Чехословаччини 1919–1939 рр., є С. В. Віднянський [5–8]. Про заходи чехословацької влади щодо ослаблення москвофільства та мадяризації на Закарпатті неодноразово писав М. М. Вегеш [2–4]. Серед іншого, торкався питання долі галичан у Чехословаччині відомий словацький науковець українського походження М. І. Мушинка [14]. Роль Т. Г. Масарика у покращенні чесько-українських взаємин розглядав М. М. Нагорняк [15]. Питання ставлення Чехословаччини до України і українців стало центральним для низки наукових конференцій [25]. Постать Т. Г. Масарика, її роль у чехословацько-українських відносинах,

становленні ЧСР є темою не лише наукових, але науково-публіцистичних нарисів [17]. Низка його творів була опублікована в україномовному перекладі [24].

Українське питання, українські галицькі політики, історія Галичини, чесько-українських відносин останньої третини XIX – першої третини XX ст. викликали інтерес і в чеських науковців. Серед багатьох наукових здобутків чеських істориків варто виокремити монографію С. Пеллара про польську зовнішню політику після завершення Першої світової війни [106], монографію А. Чубинського про польсько-радянську війну (з великим розділом про польсько-українські бої за Східну Галичину) [52], книги Ю. Перенса про становище чеських земель у складі Австро-Угорщини на зламі XIX–XX ст. [107–109], дослідження А. Клімека [79]. Цікавою є також розвідка Д. Шимчака про польські і українські політичні сили у віденському парламенті [175]. Натомість монографічні дослідження І. Попа [142–144], П. Зворса та П. Дерфіняка [174], Я. Рихліка та М. Рихлікової [162] присвячені переважно історії Підкарпатської Русі.

Для нашої розвідки помітну вагу становили наукові дослідження джерелознавчого характеру, зокрема: монографії, присвячені газетам «*Lidové poviny*» Ю. Пернеса та П. Зідека [109; 247]; аналітичні публікації про «*Národní listy*» М. Рютте і Л. Вкупіла [161; 240]; історичні праці про історію чеської журналістики, й зокрема про «*Národní politika*» М. Беранчикової [29] та ін.

Однак наявна історіографія чесько-українських взаємин останньої третини XIX – першої третини XX ст. має ще досить багато питань, що повинні стати об'єктом майбутніх наукових досліджень. Серед них, на наш погляд, особливої уваги заслуговує питання взаємин між Чехословацькою Республікою та Західно-Українською Народною Республікою, спроби створення ними конфедерації, причини невдачі цього проєкту, а також

подальша участь галицьких українців у громадському, культурному та політичному житті Чехословаччини, їхня роль у чесько-українському зближенні. Немає на сьогодні і повного розуміння українськими істориками бачення ЗУНР чехословацьким суспільством у 1918–1919 рр. У нашій розвідці спробуємо проаналізувати саме останнє питання.

Завершення Першої світової війни спричинило розпад 4 імперій і сприяло появі в Європі нових слов'янських держав, виробленню ними основних засад зовнішньої політики. Це було притаманно і українським державним утворенням 1917–1923 рр., і Чехословацькій республіці. У той період закладалися підвалини сучасних добросусідських взаємин між українським та чеським народами. Саме тому надзвичайний інтерес становить питання, як чеські періодичні видання розуміли проблему Західно-Української Народної Республіки та подавали її своїм читачам, яке уявлення чехословацьке суспільство мало про ЗУНР і яких воно зазнавало змін.

28 жовтня 1918 р. Чеська Національна Рада проголосила утворення незалежної Чехословацької республіки. Поряд із революційними подіями в Загребі, Будапешті та Кракові, дії чехів прискорили Листопадовий чин українців у м. Львові у ніч на 1 листопада 1918 р. [9; 10].

Попри велику кількість внутрішніх і зовнішніх проблем, у чехословацьких газетах упродовж осені 1918 р. – літа 1919 р. періодично з'являлися матеріали, присвячені українському питанню, польсько-українській війні за Східну Галичину, жертвам війни серед мирного населення, голоду на території Лемківщини й Гуцульщини, а зрідка навіть повідомлення про можливу співпрацю ЧСР та ЗУНР. Серед них привертають увагу газети «*Národní politika*» (часопис політичного угруповання старочехів) та «*Národní listy*» (видання молодочехів). Вони виходили великим накладом і були

для багатьох громадян ЧСР чи не єдиним джерелом інформації про Україну і українців у першій половині ХХ ст. Про створення української держави повідомляли й інші чеські видання. Загалом про галицькі справи публікували досить багато доволі суперечливої інформації.

Чи не найбільше відомостей, причому найбільш достовірних і об'єктивних, друкувалося в часописі «*Národní listy*». У ньому вже 2 листопада 1918 р. повідомлялося про бої між поляками та українцями за Галичину у Львові й Перемишлі [32]. Через два дні в цьому ж виданні подано вже не лише інформацію про перебіг польсько-українського конфлікту, але й аналіз його витоків та прогноз імовірних шляхів розвитку [93]. Характерно, що цей часопис використовував різні джерела інформації, зокрема повідомлення з віденських пресових агентств, польську періодику й навіть розслідування власних журналістів. З деяким запізненням про ситуацію в Галичині повідомляла й газета «*Národní politika*» [31]. Аналогічна інформація, з деякими повторами та доповненнями, друкувалася у виданні «*Lidové noviny*» (близькому до молодочехів) з м. Брно [139]. Водночас усі чехословацькі газети впродовж осені 1918 – літа 1919 р. пройшли певну еволюцію у ставленні до України, ЗУНР, українського народу та проблеми української незалежності.

Восени 1918 р. рівень готовності чехословацького суспільства сприймати українське питання не був високим. Найбільш поінформовані «*Národní listy*» повідомляли читачів про передачу влади в Галичині австрійським намісником К. Гуйном своєму заступнику В. Децикевичу, а В. Децикевичем – представникам Української Національної Ради, очолюваної К. Левицьким. Вони також знали про польсько-українське перемир'я [41; 138; 152], про погроми євреїв поляками [111–112; 154; 177], про зайняття польським військом

м. Перемишля [115], бої у м. Львові [35; 40; 86; 88]. «Lidové povínu» при цьому були більш поінформовані про позиції польських сил, їхні претензії та права на Східну Галичину, діяльність польської Ліквідаційної комісії. З українських лідерів вони тривалий час називали лише прізвище К. Левицького [121]. Про певний інформаційний провал соборницьких прагнень українців, відсутність української державницької інформаційної кампанії у Європі свідчать, наприклад, повідомлення про зайняття румунськими військами м. Чернівців та Північної Буковини загалом. Зокрема в них виправдовуються дії Румунії, що відгукнулася на заклик Румунської національної ради в м. Чернівцях й намагається захистити місцеву румунську громаду від «більшовизму». Тобто в цих матеріалах навіть терміни «українці», «ЗУНР» не згадуються, а йдеться виключно про «румунів» і «більшовиків» [158; 159].

У газеті «Národní listy» друкувалися і різноманітні чутки, пов'язані зі Східною Галичиною. Щоправда, їх незабаром спростовували або ж подавали як інформацію підозрілу, радше недостовірну. До таких повідомлень належали чутки про загибель у Львові К. Левицького. Водночас, підозрілими для редакції видавалися й матеріали про спробу українців створити власну сотисячну армію [204]. Серед елементів інформаційної боротьби було, зокрема, повідомлення про важкі бої в м. Тернополі в середині січня 1919 р., яке вже через тиждень довелося спростовувати як польську дезінформацію [30].

Серед іншого чеські газети повідомляли про польські табори військовополонених вояків УГА та інтернованих цивільних діячів ЗУНР у Домб'є, Тухолі. Однак рівень зацікавленості чеського суспільства цими питаннями не був високим. Інформацію про Галичину, як правило, розташовували на маргінесах огляду міжнародної ситуації, після цілої низки проблем – таких як перебіг

Версальської мирної конференції, переговори в Парижі, Гаазі, Берліні, протистояння з комуністичною Угорщиною, бої в Словаччині, ймовірне створення чесько-південнослов'янського коридору, громадянська війна в Росії. Новини з України йшли здебільшого на другій, третій, а то й четвертій сторінках періодичних видань, і лише зрідка на титульній. Характер інформації про українські справи, навіть термінологія суттєво різнилися. Газети «*Lidové noviny*», «*Národní listy*» вживали «українці» («*Ukrajinci*»), а «*Národní politika*» писала «русини», наприклад, К. Гуїн передав владу «*Rusinovi dvor. Radovi Decikjevičovi*» [89]. Остання газета могла і змішувати поняття. Так, «*Rusinské četnictvo násilně hnalo veškeré obyvatelstvo ke službě v ukrajinských svazech*» (очевидно, йшлося про спроби української влади залучити до роботи польських службовців – телеграфістів, залізничників) [46]. Загалом лише поодинокі автори дописів розуміли суть української проблематики, ідеологію українського руху в Галичині, його відмінності від руху на Наддніпрянщині; іноді вони просто переказували зміст повідомлень польських засобів масової інформації. Так, «*Národní politika*», слідом за польськими газетами, писала про участь у боях проти поляків у Східній Галичині підрозділів австро-угорської армії [140]. Її ж повідомлення, передруковані з австрійських видань, були більш достовірними – і в ситуації про бої за Львів, і про спроби українців захистити м. Чернівці від румунської анексії [84; 176].

Повідомлення першої половини листопада 1918 р. про українську справу суттєво поступалися навіть за обсягом матеріалам про ситуацію в Німеччині, Угорщині, Румунії, польські державотворчі процеси, лідерів польських політичних сил тощо. Більш інформативними були навіть статті про труднощі утворення Держави Словенців, Хорватів та Сербів [69] чи про боротьбу між

більшовиками та їхніми противниками в Росії. В окремих випадках змістовнішими були навіть відомості не про галицькі справи, а про ситуацію на Наддніпрянській Україні – про висадку англійського і французького війська в Одесі, антигетьманський переворот чи виведення австрійських та угорських військ із території УНР та ін.

Поступово до кінця листопада 1918 р. в чеській періодиці побільшало інформації, в т. ч. об'єктивної про ситуацію в Східній Галичині. На наш погляд, це було викликане зниженням довіри до польських газет та інформаційних агенцій, а також внутрішньополітичними процесами в чехословацькому суспільстві, зокрема поверненням на батьківщину Т. Масарика, що якраз напередодні був обраний президентом країни. До того ж, після перших взаємних привітань між новоствореними Польською державою та Чехословацькою республікою в середині листопада 1918 р. виникли, а в майбутньому поглиблювалися прикордонні суперечності, особливо коли словацькі землі опинилися під загрозою одночасного угорського та польського збройного наступу. Інформативні контакти між польськими та чехословацькими пресовими агентствами через це ослабли. Погіршення польсько-чеських стосунків теж відображалося в тогочасній періодиці [127; 141, 173].

Наприкінці листопада в чеських часописах почали з'являтися ознаки симпатії до галицьких українців. Власне йшлося про визнання ЗУНР, хоча в публікаціях такої назви зазвичай немає, натомість фігурують «українці з Галичини». Першим кроком до співпраці стало звернення галичан 25 листопада 1918 р. до чеського уряду, очолюваного К. Крамаржем, з проханням про дозвіл на відкриття у м. Празі власного посольства [50]. Редакція газети «*Národní listy*» при цьому підкреслювала, що з огляду на польсько-українську війну чехословацький уряд поки що не

відповів українцям. Редактори також вказували на необґрунтованість польських претензій на цілу Галичину [122]. «Lidové noviny» 26 листопада 1918 р. зверталися до тогочасного чехословацького уряду із закликом приділяти більше уваги галицьким українцям і визнавали «нинішні позиції чеської влади» в цьому питанні «неприйнятними» [51]. Характерно, що в цьому ж номері видання повідомляло про масштабні єврейські погроми, вчинені у Львові польськими військами [113]. Того ж дня в часописі «Národní politika» вперше вжито назву «Західно-Українська Народна Республіка» («Západo-ukrajinská lidová republika») і вміщено про неї невелику замітку, в якій вперше згадано УНР-аду у Львові, її законодавчу діяльність, а також окреслено кордони новопроголошеної держави, що охопила Східну Галичину, Північну Буковину та 6 українських повітів Транслейтанії [244]. В наступні кілька днів чеські газети збільшили кількість повідомлень про погроми євреїв у Львові, про практику запровадження поляками в Східній Галичині надзвичайних («наглих») судів, про захоплення деяких повітів поляками тощо [67; 72]. В окремих випадках інформували не лише про втрату українцями Перемишля, Городка Ягеллонського, бої біля міст Сокаля, Рави-Руської, Самбора, Хирова, але й про можливе прибуття з Франції військ на допомогу полякам, а також про табори для військовополонених українців [33; 43; 45; 63; 194]. Зовсім не пов'язаними із ЗУНР подавалися повідомлення про звернення закарпатських українців до уряду Чехословаччини про приєднання Ряшівщини та решти Підкарпатської Русі до ЧСР [179]. На сторінках часопису «Národní politika» про ситуацію в Східній Галичині найчастіше писали на основі матеріалів, наданих українською збіркою станицею в м. Відні, але самі звістки були лаконічними [100].

Серед повідомлень про польські питання публікувалися пропозиції польської влади щодо

переговорів з галицькими українцями про можливе примирення, а також про приїзд до Львова англійських військово-політичних представників [119]. Пресові видання підкреслювали, що саме політичні незгоди й військове протистояння між Польщею і ЧСР, між поляками та українцями змушують польський уряд проводити додаткову мобілізацію до свого війська [117].

23 грудня 1918 р. в газеті «Lidové noviny» було надруковано перше звернення президента Т. Масарика до депутатів парламенту та чехословацького суспільства. Серед багатьох питань керівник ЧСР роз'яснював своє ставлення до сусідніх держав і народів, підкреслював бажання будувати мирні, взаємовигідні відносини з усіма країнами Центральної Європи, в т. ч. з українцями. Водночас у цій промові виокремлювалися українці Закарпаття – «Uherští Rusini», як такі, що бажають на умовах автономії увійти до складу Чехословаччини [155]. Аналогічне звернення Т. Масарика в газеті «Národní politika» вийшло дещо в іншій редакції і, відповідно, майже не містило згадок про українців чи українське питання, лише підкреслювало факт визволення поневолених народів Австро-Угорщини. Проігноровано цією газетою було і польське питання [145].

Вже 30–31 грудня 1918 р. чеські видання знали про об'єднання Наддніпрянщини та Східної Галичини (йшлося, очевидно, про Фастівський договір), інформували про підпорядкування Державного Секретаріату ЗУНР Директорії УНР, їхні спільні дії проти Польщі. Поряд вони також зазначали, що бої за Львів не припиняються і українське військо намагається перехопити ініціативу [34; 64; 78].

З недовірою чехословацькі часописи сприйняли повідомлення представника білого руху в Празі О. Маркова про те, що «польсько-український конфлікт... є неістотний..., спричинений діями М. Василяка та К. Левицького...», які прагнули передати владу над 8

мільйонами громадян Вільгельму Габсбургу (Василію Вишиваному) [76].

Помітною подією для деяких чехословацьких газет став приїзд до Праги 13 грудня 1918 р. посла ЗУНР О. Колесси та його зустріч з президентом Т. Масариком [227]. Відомо їм було і про відставку уряду К. Левицького і формування уряду С. Голубовича [83].

Початок 1919 р. ознаменувався більш розгорнутими статтями в чехословацькій періодиці стосовно українців Закарпаття. «*Národní listy*» надзвичайно детально повідомляли про ситуацію тут з народними радами, про суперечки між проугорськими, проросійськими та проукраїнськими силами в краї. Ця газета підкреслювала, що місцеві русини, побоюючись угорців, раді приєднатися до ЧСР [178; 180]. У сусідньому ж матеріалі йшлося про запеклі бої за м. Львів [163]. Ситуація зі столицею ЗУНР привертала увагу читачів цього видання і в наступних номерах [87; 146; 165; 197; 229; 249]. Чехословацьке суспільство зі сторінок часопису блискавично дізналося про рішення УНРади 3 січня 1919 р. про Злуку ЗУНР та УНР [65; 167]. Повідомлень про процес об'єднання українських земель в одну державу згодом збільшиться і в них цитуватимуться статті з нашого тогочасного законодавства [166].

Усі ці повідомлення про українські справи в Галичині наприкінці грудня 1918 – у січні 1919 р. чергувалися із матеріалами про чехословацько-польський конфлікт у Тішинській Сілезії, про труднощі у взаєминах із Польщею, загрозу повномасштабної війни з нею. Чехи та словаки не були психологічно готові до несподіваних нових викликів, а тому із певним здивуванням сприймали звістки про опір українців полякам, про їхні успіхи на полі бою і в дипломатичній сфері. У цей час, саме завдяки стійкості українського війська, змінюється ставлення до ЗУНР у Чехословаччині. Видавалося щось дивне – польське військо успішно воювало проти чехословаків,

німців, більшовиків, але наштовхнулося на рішучий супротив українців, і навіть змушене відступати. Чи не тому українці вже в січні виступають як приклад для наслідування і чи не вперше звучить ідея створення чехословацько-українського союзу на противагу польсько-румунському [207]. Характерно, що на початку 1919 р. усі повідомлення про українські справи фігурують уже на 1–2 сторінках видань, а не 3–5 як раніше. Стаття про українсько-чехословацькі переговори займала майже половину сторінки. В ній детально описувалися питання, що поставили перед чехословацькими дипломатами міністри ЗУНР В. Панейко та УНР Г. Сидоренко (щоправда, останнє прізвище було надруковано з помилкою – «Sygodenko») [101]. В наступних матеріалах цієї неточності вже не було [208]. Більш того, містилася детальна інформація про призначення українських послів у цілу низку європейських держав [246]. Особливо підкреслювалося про позитивні результати переговорів В. Липинського та Т. Масарика [56].

Ледь не кожен наступний номер цієї газети в січні 1919 р. був більш обізнаний про українські справи, ніж попередній. Зрештою, відбулися відчутні зміни. Насамперед усі новини про ситуацію у Східній Галичині перейшли з рубрики «Польща» у рубрику «Україна», яка щойно виникла. Лише повідомлення з фронтів польсько-української війни ще подавали в рубриці «Польща», але інформація в них уже почерпнута з різних джерел і майже не має переможних реляцій польської сторони. Підкреслюється запеклий характер боїв, хоробрість солдатів з обох сторін конфлікту [36; 133]. Звістки з польсько-українського фронту мають характер цитування телеграм зі Станиславова чи Варшави, зі звичайним переліком міст і сіл, біля яких ведуться бої. У низці випадків ці переліки неодноразово повторюються в різних номерах часописів.

Повною несподіванкою для читача мав бути репортаж про формування в ЗУНР уряду С. Голубовича зі списком прізвищ державних секретарів, про механізми роботи УНРади, її комітетів та ухвалені нею закони. І зовсім унікальним постає фрагмент тексту про українські інтереси на Північній Буковині й конфлікт між ЗУНР та Румунією [189; 219; 221]. Цікавою є зміна трактування подій в УНР. Тепер усі повідомлення про ситуацію на Наддніпрянщині, в т. ч. про бої з більшовиками, в чехословацьких газетах ідуть не з білогвардійських, польських чи більшовицьких джерел, а передаються безпосередньо з Києва через Станиславів і далі до Праги телеграфом [241]. Події на Закарпатті й рішення закарпатських українців про приєднання до УНР вже подано як зрозумілі і закономірні явища, як і спроби УГА закріпитися в м. Мукачеві чи відбити у поляків м. Львів [182; 235]. Чехословацькі оглядачі вбачали в Україні ймовірного союзника в боротьбі з більшовиками. Така візія з'явилася в умовах, коли останні захопили владу в Угорщині, Баварії, коли виник конфлікт між чехословацькими легіонами та більшовиками в Сибіру й коли Раднарком обмінявся з Директорією ультиматумами [205; 222]. З цієї причини було опубліковано інтерв'ю з українською делегацією, що прямувала до м. Парижа на мирну конференцію. У ньому чи не вперше чехословацьке суспільство ознайомилося з пріоритетами зовнішньої та внутрішньої політики УНР [209].

Ознайомлюючи своїх читачів із зовнішньополітичним становищем ЗУНР, газета «*Národní listy*» вказувала на пропозиції Папи Римського виступити посередником у польсько-українському конфлікті [105], на спроби української делегації заручитися підтримкою США на Паризькій мирній конференції [104], намагання українців отримати дозвіл від країн-переможниць на повноправну участь у роботі цього найбільшого мирного форуму [147], дипломатичну діяльність представників

ЗУНР та УНР у Відні [54], розкривала причини конфлікту між ЗУНР та Польщею і Румунією [171; 192; 228].

Чехословацькі видання цікавилися і внутрішньополітичною ситуацією в ЗУНР. Однак, як правило, вони обмежувалися повідомленнями про засідання УНРади, про ухвалення нових законів, про вирішення земельного питання, особливості міжнаціональних взаємин, зокрема становище чехів в Україні, соціальні та економічні труднощі й можливі шляхи налагодження міждержавної економічної співпраці [220]. Статей такого характеру було значно менше, ніж тих, що висвітлювали міжнародне становище УНР та ЗУНР [231].

Низка статей була присвячена міжнародним місіям, котрі спрямовувалися в зону польсько-українського конфлікту. Зокрема повідомлялося про англійську делегацію на початку лютого 1919 р. та невдачу її переговорів [28; 237–238], місії генералів Ж. Бартелемі [57], К. де Віарта [169]. 17 березня 1919 р. було надруковано протест уряду ЗУНР проти діяльності місії Ж. Бартелемі [200]. Наприкінці квітня 1919 р. опубліковано вручений В. Вільсону протест української делегації на Паризькій мирній конференції щодо наміру польської влади розмістити «армію Галлера» на «спільному польсько-румунському кордоні» [202].

Цікавою є відозва польських соціал-демократів 17 лютого 1919 р. про визнання територіальної цілісності УНР, в т. ч. визнання території ЗУНР українською [126]. Ця інформація невідома для більшості українських науковців.

Військові поразки УНР від більшовиків та білогвардійців, а ЗУНР від поляків спричинили поступове зменшення розмірів української тематики на сторінках чехословацьких видань. Більш того, у розміщуваних матеріалах наявна чітка тенденція до розчарування в «українському питанні». Спочатку з'явилася «втома» від відсутності позитивних зрушень, перемог українських

військ [85; 98; 199; 216]; згодом приходило усвідомлення, що в кінцевому підсумку чехословацькій владі доведеться домовлятися не з симпатичною їй українською владою, а з переможцями – колишніми опонентами і ворогами – Польщею та більшовицькою Росією. «Втома» проявлялася як у друці однотипних повідомлень про українські справи, так і певним затишшям, коли з останніх чисел січня і до середини лютого «українські» матеріали взагалі відсутні чи присутні в мінімальному обсязі.

Лише після 25 лютого 1919 р. «українські» новини знову з'являються, але їхній характер дещо змінюється і подаються вони не в кожному номері, а один-два рази на 5–7 днів. Насамперед повідомляється про спроби Дієвої армії УНР відвоювати в більшовиків м. Київ, далі про перестановки в уряді Директорії (доповнення його вихідцями із Західної України), наведено статті земельного закону про ліквідацію великого землеволодіння і насамкінець про програму дій українського уряду на Паризькій мирній конференції [188]. А вже в наступному номері цього видання вміщено невелику замітку про польсько-українське перемир'я у м. Львові; згодом у таких же за розміром замітках вказувалося про терміни перемир'я, учасників польсько-українських переговорів [150–151; 224]. Нові повідомлення про ЗУНР були знову в контексті відновлення польсько-української війни [97; 193]. Серед іншого вже 4 березня 1919 р. газета «*Národní listy*» писала, що українська справа є фактично програна, оскільки ²/з території УНР зайнято більшовиками, а С. Петлюра змушений просити про допомогу Франції на переговорах в Одесі. Надання військової допомоги Антантою напряму пов'язувалося з готовністю Директорії передати м. Львів і Східну Галичину Польщі [160]. Попри це чехословацькі газети впродовж зими – весни 1918–1919 рр. неодноразово інформували про

численні спроби Дієвої армії УНР відвоювати у більшовиків м. Київ [44; 195; 196]. Зневіра в галицьких українцях також чітко проглядається у звістках про посилення серед населення ЗУНР комуністичної агітації та збільшенні повідомлень про військові поразки (результати останніх подаються з польських джерел і явно перебільшені) [48]. Водночас продовжували друкувати інформації про затяжні бої біля м. Львова [42]. Дещо згодом уміщено публікації про переговори між Директорією та представниками Антанти в м. Одесі та м. Бірзулі про визнання УНР, про спільну боротьбу проти більшовиків і припинення бойових дій між ЗУНР та Польщею, зосередження УГА на протибільшовицькому фронті [239].

Про упереджене ставлення до України з боку Франції засвідчують і матеріали про вимоги міжнародної делегації у ході переговорів у м. Львові, про передачу Польщі заселених українцями територій [91; 153], про створення чергових міжнародних делегацій, що лише відтягують час і дають змогу польській стороні перекидати до Львова свіжі війська з Західної Галичини та з м. Познані [96].

9 березня 1919 р. опубліковано фрагмент маніфесту УНРади щодо причин відмови української сторони від участі в переговорах з поляками – порушення на них проголошених В. Вільсоном прав українського народу і бажання Польщі захопити найбільш економічно привабливі райони ЗУНР біля м. Борислав та Дрогобич. Наприкінці звернення вміщено заклик, щоб усі українці боронили власну землю «до останньої краплі крові» [217]. Однак у наступних номерах повідомлялося і про спроби української сторони все ж таки сісти за стіл переговорів з поляками [68; 206].

«Národní listy» інформувала чехословацьких читачів про створення поляками концтаборів для військово-полонених вояків УГА та інтернованих цивільних

галичан. Велика увага відводилася табору Домб'є. Підкреслювалося, що польська делегація у Парижі веде мову про свій народ як «найкультурніший зі всіх народів», а в реальному житті польська влада знищує невинних людей [132]. Характерно, що ці матеріали чергувалися з повідомленнями про нові сутички на кордоні між Польщею та Чехословаччиною [99].

Ще через кілька днів «українська» тематика знову повертається на сторінки чехословацьких видань. Йшлося насамперед про посилення боїв на фронтах польсько-української війни та про спроби запровадження перемир'я [95], а також про визначення східних кордонів Польщі [81; 102].

Для нас особливу цінність із чехословацьких газет становлять повідомлення про події, процеси, які з різних причин не знайшли свого відображення в українських джерелах з історії ЗУНР чи були втрачені в ході бурхливих подій ХХ ст. Найбільш важливими, на наш погляд, є матеріали, що датуються весною – літом 1919 р. Так, цікаво, що чехословацькі газети вже 19 березня 1919 р. повідомляли про польсько-румунську угоду про спільні військові дії проти ЗУНР та УНР. За її умовами Румунія протягом певного часу допомагала Польщі з анексією Східної Галичини і «порятунком» м. Львова, увівши свої війська на територію Снятинської округи, а в обмін румунські товари через польські землі транспортували до берегів Балтійського моря [118]. Ще через два дні вони повідомляли про вимогу учасників Антанти до українських військ припинити наступ на м. Львів [58]. Маловідомими є матеріали про вихід українців зі складу міської ради Львова на знак протесту проти окупаційної політики польської влади в Східній Галичині [156].

Унікальною є інформація про відповідь президента США В. Вільсона від 17 березня 1919 р. на телеграму державного секретаря закордонних справ ЗУНР

В. Панейка від 13 березня про згоду на посередництво в польсько-українському протистоянні, зроблене на фоні остаточного зайняття Львова польською армією. Зокрема повідомлялося, що до Львова мала прибути американська мирна делегація (очевидно йшлося про місію Ф. Кернана) [148].

Часопис «*Národní listy*» інформував також про наміри російських більшовиків встановити свою владу в Східній Галичині й навіть про підготовку ними антиукраїнського повстання в Дрогобицькому, Калуському, Підгаєцькому, Галицькому, Рогатинському, Бережанському та Золочівському повітах. Однак своєчасні дії уряду С. Голубовича дозволили запобігти більшовицькому заколоту. При цьому джерелом даної інформації виступали матеріали московських агенцій новин [49]. Більш цінною є стаття про звернення делегації УНР до учасників Паризької мирної конференції із закликом визнати незалежність України та недоторканність її кордонів, право на суверенне життя українського народу, а також допустити українських делегатів до участі в роботі цього міжнародного форуму [214].

У низці публікацій йшлося про заходи керівництва ЗУНР на міжнародній арені в середині квітня 1919 р. Серед них: намагання не допустити відправки з Польщі «армії Галлера» як такої, що буде використана не проти більшовиків, а проти українців; укладення тривалого миру з Польщею і ліквідація польсько-українського фронту; зосередження УГА на боротьбі з більшовиками на Наддніпрянщині [60].

Подекуди в чехословацькій періодиці трапляються цікаві дрібні повідомлення – наприклад, про арешт угорськими комуністами, а згодом звільнення з ув'язнення представника ЗУНР в Угорщині Я. Біберовича [245], про згоду українців на укладення миру [223], про призначення представників ЗУНР у Швейцарії та Австрії [55].

Привертає увагу розлога стаття про побут українців у зайнятому поляками Львові. У ній, зокрема, йдеться про заборону пересування українському населенню міста, про масові арешти та інтернування, про звільнення українських чиновників та робітників, про дискримінаційний поділ наданої урядом США гуманітарної допомоги, про обмеження продовольчого забезпечення саме львів'ян-українців, про спроби римо-католицького та греко-католицького духовенства якось виправити ситуацію тощо [248]. Зазначений матеріал потрапив до редакції газети зі значним запізненням – у примітці до нього вказано, що така ситуація була станом на 22 лютого 1919 р.

У низці матеріалів розкривається процедура входження Закарпаття до складу Чехословацької республіки, боротьбу за цей регіон між ЗУНР, Угорщиною та Румунією [53; 90; 110; 172; 181; 242]. Л. Нідерле, наприклад, визначав дві основні проблеми Карпатської Русі: 1) де проводити кордон між Словаччиною та Підкарпаттям; 2) яку мову використовувати для навчання у школах Карпатської Русі [94].

Від середини квітня 1919 р. повідомлень про бої між поляками та українцями побільшало. Йшлося насамперед про посилення протистояння в околицях м. Львова – бої біля Чортівської Скелі [39], Брюховичів, Лисої гори, Хирова [37]. Також інформувалося про зайняття м. Києва армією УНР [77].

Однак за період 30 квітня – 6 травня 1919 р. в тій же газеті «*Národní listy*» не було вміщено жодної інформації на українську тематику. Лише 7 травня опубліковано телеграму-протест Є. Петрушевича, президента УНРади, до керівників держав-членів Антанти проти використання «армії Галлера» в боях проти ЗУНР, а не проти більшовиків [203].

Починаючи від 7 травня 1919 р. чехословацькі видання на своїх сторінках друкували статті майбутнього

Версальського договору, активно роз'яснювали населенню ЧСР становище європейських народів, майбутні зміни державних кордонів. Особлива увага відводилася майбутнім змінам у Німеччині, Польщі і, власне, Чехословаччині. Серед інших матеріалів розміщували повідомлення про прагнення східногалицьких українців зберегти власну державу зі столицею у м. Станиславові (нині Івано-Франківськ) у вигляді «князівства». При цьому посилення робилося на результати переговорів місій Ж. Бартелемі та Ф. Кернана. І в назві цього матеріалу, і в його тексті були антиукраїнські речі. Навіть уже звична назва «українці» була замінена на «русини», а зі змісту повідомлення випливало, що українська держава є «німецькою (австрійською) інтригою» [66]. Така публікація очевидно носила замовний характер і походила з польських джерел.

Характерно, що протягом наступних 7 днів знову не було ніяких матеріалів з «українського» питання. І лише 14 травня 1919 р. появилася замітка про можливе відвоювання УГА та Дієвою армією УНР м. Києва і можливий швидкий розгром більшовиків [201]. У наступному «українському» матеріалі вже не йдеться про Східну Галичину, а про можливий мир між Польщею і Наддніпрянською Україною і перекидання «армії Галлера» на фронт із більшовиками [92].

19 травня 1919 р. «*Národní listy*» інформувала читачів про те, що двома днями раніше польські війська, підсилені «армією Галлера», завдали кількох важких поразок УГА і відтіснили її до р. Збруч, зайнявши міста Самбір, Стрий, Дрогобич, Борислав та ін. Зроблено це всупереч словам І. Падеревського в Парижі, який обіцяв не використовувати «галлерчиків» проти українців і взагалі говорив Д. Ллойд-Джорджеві та В. Вільсонові про скорі підписання польсько-українського миру. Також повідомлялося, що окремі українські підрозділи, відрізані від основних сил, змушені були перейти через Карпати

до ЧСР [114]. Ця інформація згодом була підтверджена новими матеріалами. Військова поразка доповнювалася дипломатичною [59; 232]. Характерно, що повідомлення про польський наступ розміщувалося поряд із матеріалом про ратифікацію українсько-чехословацької угоди. Згідно з нею ЧСР мала надати УНР 150 вагонів із вугіллям, сільськогосподарські знаряддя і техніку в обмін на нафту, цукор, різні зернові культури [120].

Був покликаний розвінчати польські переможні реляції матеріал під назвою «Україна». У ньому детально охарактеризовано політичне і соціально-економічне становищу ЗУНР і УНР; стверджувалося, що галицькі українці будуть до останнього боротися за власну державу. Цей текст містив велику кількість деталей та нюансів, котрі видають його очевидне українське походження. Більш того, його автори запевняли, що українська сторона виконуватиме всі свої міжнародні зобов'язання (зокрема і українсько-чехословацьку угоду) [183].

Водночас газета «*Národní listy*» роз'яснювала польські позиції: активний наступ у Галичині був викликаний «наступом російських більшовиків» до р. Збруч і можливим швидким злиттям в єдиний державний організм більшовицьких Росії та Угорщини, а також перетворенням Києва у «вогнище революції». Щоб цього не допустити і було здійснено анексію Східної Галичини польськими та румунськими військами [134–135; 137]. Матеріали з польських видань виправдовували позицію І. Падеревського — зазначалося, що в околицях м. Тернополя поляки вже воюють «з більшовиками» [47; 62]. І хоча в низці статей повідомлялося, що в Україні розгортаються антибільшовицькі повстання, українська справа виглядала програною. Вже за кілька днів Т. Масарик зустрівся з польською делегацією, очолюваною І. Падеревським, і вів перемовини в Празі щодо майбутнього польсько-чехословацького кордону [80].

Найбільш імовірно, саме в ці дні керівництвом Чехословаччини було ухвалено рішення про включення Закарпаття до складу ЧСР, що підтверджується низкою публікацій на «карпаторуську» тематику [74; 230; 243]. 27 травня 1919 р. про це було вміщено офіційну інформацію [73].

Останнє телеграфне повідомлення з м. Станиславова від «Української телеграфічної служби» відправлено 26 травня 1919 р. – це було звернення до чехословацької влади про виконання попередніх економічних домовленостей і своєчасну відправку залізницею до ЧСР нафти [226]. У цьому ж номері газети спростовувалися чутки про перехід С. Петлюри на сторону більшовиків.

30 травня 1919 р. «*Národní listy*» передрукували пропозицію М. Василька з англомовної газети «*Viena-Bulletin*» про можливе створення федерації ЗУНР та ЧСР [170]. На той момент майже ціла Східна Галичина була зайнята польськими військами. Вже 31 травня 1919 р. у цій же газеті повідомлялося, що керівництво ЗУНР змушене переправитися на Наддніпрянщину [213]. Протягом певного часу вся інформація про ситуацію у Східній Галичині зводилася до звісток про активізацію дипломатичної діяльності М. Василька – прохання про взяття території краю під контроль військ країн Антанти та ін. [70; 218].

3 червня 1919 р. повідомлялося про зайняття польськими військами м. Станиславова та цілої Східної Галичини і зустріч з румунськими військами. Водночас ішлося про протест Великої Британії щодо дій Польщі [123]. Загалом у матеріалах чехословацьких видань у цей період виникає нова тенденція. Насамперед головною темою є війна з Угорщиною, «українське» питання» переміщується на 3–5 сторінки і фігурує поміж повідомлень про ситуацію в Польщі чи Росії (після 20 червня ситуація знову зміниться).

6 червня 1919 р. «Národní listy» повідомляли про прибуття до Праги великої групи західноукраїнських політиків та урядовців [71]. Опосередковано цей же матеріал свідчив про створення у столиці Чехословаччини «Українського пресового комітету в Празі» («Tiskový úbor ukrajinský v Praze»). Ці події відбувалися в умовах, коли угорські підрозділи захопили значну частину території ЧСР, в державі було проголошено надзвичайний стан, загальну мобілізацію військовозобов'язаних, а чехословацька влада зверталася до всіх іноземців із закликом ставати на захист республіки. На заклик одразу відгукнулися колишні офіцери російської імперської армії, очолювані підполковником Акінт'євським, капітаном Лімонт-Івановим та поручиком Ровінським [236]. Керівництво Чехословаччини провадило інтенсивні переговори про допомогу з країнами Антанти, Румунією, Королівством Сербів, Хорватів, Словенців. На жаль, на сторінках чехословацьких видань не знайшла відображення інформація (чи принаймні нам не вдалося відшукати) про участь старшин та вояків УГА у боях з угорськими більшовиками на стороні чехословацьких підрозділів. Про такі події поки що знаємо виключно з українських документів.

Не дивно, що Чортківська офензива довго була невідома чехословацьким виданням. Про події в Східній Галичині в цей час повідомляють виключно з польських джерел [128]. Матеріали ж про ситуацію в Україні стосуються виключно Наддніпрянщини і йдуть у контексті боротьби з більшовиками. 12 червня 1919 р. розповідається про початок спільного наступу УГА та Дієвої армії УНР на Київ та Одесу [164], 13 червня – про початок польсько-українських переговорів у м. Львові (місія С. Дельвіга) і припинення існування УГА, захоплення поляками значних військових трофеїв; аналогічні повідомлення і за 14–15 червня [129–130]. У

наступні дні йшлося теж виключно про бої «петлюрівців» із більшовиками на Правобережній Україні [75; 210]. 20 червня 1919 р. розміщено великий матеріал про укладення польсько-українського перемир'я і встановлення кордонів між УНР та Польщею [149]. Детальне роз'яснення ситуації в УНР і ЗУНР надав посол УНР у Чехословаччині М. Славінський. Він, зокрема, повідомив, що керівництво УНР позитивно сприймає включення Закарпаття до складу ЧСР і вважає, що майбутнє регіону буде визначене шляхом двосторонніх переговорів. Натомість доля Східної Галичини вирішена укладенням Акта Злуки УНР та ЗУНР [168].

Лише 20 червня 1919 р. в періодиці появилось перше повідомлення про наступ УГА і втрату поляками Чорткова і Тернополя [212]. Наступного дня свої військові поразки визнали й поляки [233]. Пізніше додалося ще кілька публікацій про бої в Східній Галичині – щоправда, тепер уже перебільшувалися військові успіхи українців [38; 191; 211; 225].

Остання декада червня позначена друком неперевіреної інформації про ситуацію у Східній Галичині та на Наддніпрянщині. Для прикладу, декілька разів йшлося про успішні дії проти більшовиків, у т. ч. здобуття Києва Дієвою армією УНР, про наростання протиріч між українськими галицькими селянами. Інформація при цьому подавалася з других рук [185–186]. Також публікували матеріали про продовження польсько-української війни [82; 124; 131; 184; 187; 190; 234].

2 липня 1919 р. появились відомості з польських видань про те, що Рада чотирьох на Паризькій мирній конференції вирішила передати Східну Галичину Польщі, а через рік провести плебісцит про подальшу долю регіону [157]. 5 липня 1919 р., посилаючись на С. Барана, керівника УНРади, чехословацькі видання писали про польсько-радянську угоду, за якою більшовики відмовлялися від Східної Галичини,

Підляшшя, Волині, а поляки — від надання допомоги Директорії [136].

Про втрату українцями м. Тернополя повідомлялося вже 16 липня 1919 р. [116]. Дещо згодом опубліковано матеріали про перехід УГА через р. Збруч і зосередження українських військ на протистоянні з більшовиками [103; 125; 198; 215]. Майже одразу з'явилися повідомлення про епідемії на Наддніпрянщині й пошуки Директорією ліків для армії і населення [61]. Так завершилося інформування чехословацькими виданнями про ЗУНР і Східну Галичину безпосередньо під час становлення тут української державності.

Зауважмо, що згодом Чехословаччина займала прийнятну для галицьких українців позицію. Так, до 9 вересня 1921 р. у м. Празі діяло посольство ЗУНР на чолі з С. Смаль-Стоцьким, а чехословацький уряд проявляв незацікавленість у приєднанні Східної Галичини до Польщі. Керівництво ЧСР здійснювало підтримку галицьких українців у таборах інтернованих у Йозефові, Німецькому Яблонному; було надано грошову позику уряду Є. Петрушевича; велася кампанія в пресі щодо особливого статусу Східної Галичини під егідою Ліги Націй. За державний кошт діяло кілька вищих українських навчальних закладів, велася активна державна політика з інтеграції галицьких українців у чехословацьке суспільство. Усі бажаючі українці мали змогу здобути освіту, житло, місце праці в ЧСР. Ці процеси знайшли своє відображення у чехословацькій періодиці й потребують подальших досліджень.

Загалом упродовж листопада 1918 — липня 1919 рр. чехословацькі видання пройшли помітну еволюцію у ставленні до галицьких українців та їхніх державницьких стремлень. Спочатку редактори, дописувачі й читачі плутали українські проблеми з польськими, російськими, не усвідомлювали значення та розмах подій Української революції у Східній Галичині. Значною

мірою це було спричинене тим, що джерелами їхньої інформації виступали польські пресові ресурси. Лише від середини листопада 1918 р. об'єктивних матеріалів про галицькі справи побільшало. Справжній злам у сприйнятті Західноукраїнської Народної Республіки відбувся у першій половині січня 1919 р., коли чехословацькі видання почали черпати відомості про ситуацію в регіоні з українських видань, було налагоджено міждержавні переговори на найвищому рівні, досягнуто домовленостей про економічну співпрацю. Саме тоді чехословацьких читачів було інформовано про демократизм української влади, волелюбні та соборницькі прагнення галицьких і наддніпрянських українців. Характерно, що навіть про події в УНР чехословацькі часописи почерпали з пресової служби, розміщеної в столиці ЗУНР м. Станиславові.

До кінця травня 1919 р. ЗУНР та УНР подавалися в чехословацьких газетах виключно в позитивному руслі як надійний політичний, економічний та культурний партнер молодій Чехословацькій Республіці. Лише військові та дипломатичні поразки української державності спричинили зменшення кількості повідомлень про ситуацію у Східній Галичині, а також поступове перенесення їх із рубрики «Україна» до рубрики «Польща». При цьому керівництво ЧСР та очільники УНР і ЗУНР жодного разу не допустили якихось непорозумінь чи конфліктних ситуацій між собою, а укладені міждержавні угоди виконували в повному обсязі, що всіляко підкреслювалося в тогочасній пресі.

Вважаємо, що чехословацькі пресові видання 1918–1919 рр. є важливим джерелом інформації про буремні події Української революції 1914–1923 рр. і потребують подальших усебічних наукових досліджень, які сприятимуть співпраці між українським та чеським і словацьким народами.

Джерела і література:

1. Аркуша О. Українські землі у складі Австрійської (Австро-Угорської) імперії (1772–1918) // Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності; гол. ред. В. М. Литвин. К., 2008. С. 321–377.
2. Вегеш М. М. Країни Центрально-Східної Європи та українське питання (1918–1939 роки). К.; Ужгород, 1998.
3. Вегеш М., Гречанюк Н. Державотворчі процеси на західноукраїнських землях і Закарпаття (1918–1919) // CARPATICA-KARPATICA / ред. кол.: Е. А. Балагурі, М. І. Блецкан, М. М. Вегеш та ін.; відповід. за вип. М. М. Вегеш. Ужгород: Вид-во УжНУ, 2003. Вип. 27 : Карпатський регіон: історія і культура. С. 59–87.
4. Вегеш М., Фединець Ч. Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура. Ужгород, 2010.
5. Віднянський С. В. Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний університет (1921–1945 рр.). К., 1994.
6. Віднянський С. В. Т. Масарик про Україну і українців // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Вип. 4. К., 1993. С. 132–147.
7. Віднянський С. В., Іваненко О. А. Українсько-чесько-словацькі зв'язки др. пол. XIX – поч. XX ст. у контексті загальнослов'янського культурно-цивілізаційного розвитку // Слов'янські обрії. К., 2018. С. 333–344 та ін.
8. Віднянський С. Закарпаття у складі Чехо-Словацької республіки: переломний етап у національно-культурному й етнополітичному розвитку русинів-українців // Культура українських Карпат. Ужгород, 1994. С. 130–140.
9. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / керівник авторського колективу й відповідальний редактор Олександр Карпенко. Івано-Франківськ: Сіверсія, 2001. С. 89.
10. Кугутяк М. В. Історія української націонал-демократії (1918–1929). К.; Івано-Франківськ: Плай, 2002. С. 180.
11. Купцов А. А., Срібняк І. В. Інтерновані вояки УГА у таборах Чехословаччини (1919–1923 рр.). К., 2001.
12. Монолатій І. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867–1914 рр. Івано-Франківськ, 2010. 736 с.
13. Мудрий М. Австрорусинство в Галичині: спроба окреслення проблеми // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2000. Вип. 35–36. С. 571–604.
14. Мушинка М. І. Музей визвольної боротьби України та доля його фондів: Історико-архівні нариси. Мельбурн, 1996; К., 2005; Мушинка М. І. Українці Чехо-Словаччини // Українська діаспора. 1993. № 3.
15. Нагорняк М. М. Національно-державницька концепція Томаша Масарика. К., 2009.

16. Павленко М. Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919–1924 рр.). К., 1999.

17. Підлущкий О. Томаш Гаріг Масарик: «Нова людина» у «новій Європі» // Підлущкий О. 25 портретів на тлі епохи. Харків: Фоліо, 2012. С. 11–27.

18. Плекан Ю. Українсько-польсько-австрійські відносини наприкінці XIX – початку XX ст. // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 2009. Вип. 15. С. 48–54.

19. Срібняк І. В. Інтерновані вояки УГА в таборі Йозефов (Чехословаччина) у 1921–1922 рр.: умови перебування та санітарний стан // Дриновський збірник. 2015. Т. VIII. С. 196–211.

20. Срібняк І. В., Срібняк М. І. Діяльність театральньо-мистецьких осередків у таборі інтернованих вояків Української Галицької Армії в Йозефові, Чехословаччина (1922–1924 рр.) // Текст і образ: актуальні проблеми історії мистецтва. Науковий електронний журнал. 2017. Вип. 2 (4). С. 115–129.

21. Срібняк І. Діяльність благодійних організацій у таборі Йозефів (Чехословаччина) у 1921–1925 рр. // Київські історичні студії: Зб. наук. праць / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; гол. ред. В. О. Щербак. К., 2016. № 1. С. 10–19.

22. Срібняк І. Позатаборовий простір інтернованих військ УГА в ЧСР: посвядження робітничих відділів (1922–1923 рр.) // Київські історичні студії / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; ред. кол. В. О. Щербак та ін. К., 2016. № 2. С. 49–59.

23. Срібняк І. Українці на чужині. Полонені та інтерновані вояки-українці в країнах Центральної та Південно-Східної Європи (1919–1924 рр.): становище, організація, культурно-просвітницька діяльність. К., 2000. 280 с.

24. Т. Г. Масарик. Право і демократія. Вибрані праці. К.: Логос, 2007. 336 с.

25. Т. Г. Масарик і нова Європа: Матеріали Першої українсько-чеської науково-теоретичної конференції «Масариківські читання» (м. Київ, 7–8 квітня 1998 р.). К., 1998.

26. Татаров Б. О. Новітні гусити. Чеськословацькі військові формування у російському війську (серпень 1914 – квітень 1918 рр.). К.: Наш час, 2010. 104 с.

27. Цольнер Е. Історія Австрії / переклали з німецької Р. Дубасевич, Х. Назаркевич, А. Онишко, Н. Іванчук. Львів, 2001. С. 321–377.

28. Anglická mise zprostředkuje mezi Poláky a Ukrajinci // Národní listy. 1919. 6 února. Číslo 32. S. 3.

29. Beránková Milena. Dějiny československé žurnalistiky. Praha: Nakladatelství Novinář, 1981.

30. Bitva u Tarnopole vymyšlena // Národní listy. 1919. 21 ledna. Číslo 18. S. 2.

31. Boje mezi Ukrajinci a Poláky ve Lvově // Národní politika. 1918. 3 listopadu. Číslo 255. S. 3.
32. Boje o Halič započaly? // Národní listy. 1918. 2 listopadu. Číslo 119. S. 1.
33. Boje o Lvov // Lidové noviny. 1918. 29 prosince. Číslo 357. S. 3.
34. Boje o Lvov // Lidové noviny. 1918. 31 prosince. Číslo 359. S. 2.
35. Boje o Lvov trvají // Národní listy. 1918. 18 listopadu. Číslo 135. S. 2.
36. Boje Poláků s Ukrajinci // Národní listy. 1919. 11 ledna. Číslo 10. S. 2;
37. Boje Poláků s Ukrajinci a Němci // Národní listy. 1919. 30 dubna. Číslo 98. S. 1.
38. Boje Poláků s Ukrajinci trvají // Národní listy. 1919. 23 června. Číslo 139. S. 1–2.
39. Boje Poláků s Ukrajinci znovu vzplanuly // Národní listy. 1919. 16 dubna. Číslo 88. S. 1.
40. Boje polsko-ukrajinské // Národní listy. 1918. 14 listopadu. Číslo 129. S. 2.
41. Boje polsko-ukrajinské // Národní listy. 1918. 14 listopadu. Číslo 129. S. 2.
42. Boje polsko-ukrajinské trvají // Národní listy. 1919. 4 dubna. Číslo 77. S. 1.
43. Boje polských oddílů // Lidové noviny. 1918. 24 prosince. Číslo 353. S. 2.
44. Boje Ukrajinců s bolševiky // Národní listy. 1919. 29 března. Číslo 76. S. 1.
45. Boje Ukrajinců s Poláky // Národní listy. 1918. 31 prosince. Číslo 165. S. 1.
46. Boje v Haliči // Národní politika. 1918. 14 listopadu. Číslo 266. S. 1.
47. Bolševici ohrožují Halič. Kdo bojuje v armádě Hallerově // Národní listy. 1919. 23 května. Číslo 121. S. 3.
48. Bolševická agitace v Haliči. Porážka Ukrajinců // Národní listy. 1919. 29 března. Číslo 73. S. 1.
49. Bolševické zprávy o revolučním hnutí v Haliči // Národní listy. 1919. 26 března. Číslo 73. S. 5.
50. Čechové a Ukrajinci // Národní listy. 1918. 25 listopadu. Číslo 138. S. 1.
51. Čechy a Ukrajina // Lidové noviny. 1918. 26 listopadu. Číslo 325. S. 2.
52. Czubiński A. Rusko-polská válka v letech 1918–1921: první sovětský útok na Evropu. Brno: Bonus A, 1996. 460 s.
53. Delegát karpatských Rusů v Praze // Národní listy. 1919. 4 dubna. Číslo 78. S. 2.
54. Diplomatická misie z Ukrajiny ve Vídni // Národní listy. 1919. 28 ledna. Číslo 24. S. 2.
55. Diplomatické zastoupení západní ukrajinské republiky // Národní listy. 1919. 7 dubna. Číslo 80. S. 1.
56. Dobré styky mezi československým státem a Ukrajinou // Národní listy. 1919. 25 ledna. Číslo 22. S. 3.
57. Dohoda donucující Poláky a Ukrajince k uzavření příměří // Národní listy. 1919. 18 února. Číslo 40. S. 1.
58. Dohoda nakazuje zastavení bojů polsko-ukrajinských // Národní listy. 1919. 21 března. Číslo 67. S. 1.
59. Dojem polské ofensivy proti Ukrajincům v Paříži // Národní listy. 1919. 24 května. Číslo 122. S. 4.
60. Doprava Halerovy divise počne 15 dubna. Ukrajinská vláda stěhuje si na Poláky. Ukrajina nabízí Polsku mír // Národní listy. 1919. 9 dubna. Číslo 85. S. 3.

61. Epidemie v Ukrajině // Národní listy. 1919. 19 července. Číslo 169. S. 2.
62. Exposé Paderewského // Národní listy. 1919. 22 května. Číslo 120. S. 4.
63. Francouzská divize přibyla do Přemyslu // Národní politika. 1918. 7 prosince. Číslo 289. S. 2.
64. Halič a Ukrajina // Lidové noviny. 1918. 31 prosince. Číslo 359. S. 2.
65. Haličští Ukrajinci prohlásí dnes sjednocení s ruskými // Národní listy. 1919. 3 ledna. Číslo 2. S. 1.
66. Haličtí Rusíni a jejich požadavky // Národní listy. 1919. 9 května. Číslo 109. S. 2.
67. Intervence dohody v Haliči // Národní politika. 1918. 4 prosince. Číslo 286. S. 3 et c.
68. Jednání o mir polsko-ukrajinský // Národní listy. 1919. 29 března. Číslo 76. S. 1.
69. Jihoslovanský stat se Srbskem // Lidové noviny. 1918. 15 listopadu. Číslo 314. S. 3.
70. K otázce západoukrajinské republiky // Národní listy. 1919. 5 června. Číslo 132. S. 3–4.
71. K polsko-ukrajinské válce // Národní listy. 1919. 6 června. Číslo 133. S. 3.
72. K výtržnostem ve Lvově – Náhly soud nad celou Haličí // Národní politika. 1918. 29 listopadu. Číslo 281. S. 1.
73. Karpatští Rusové budou připojeni k Čsl. republice // Národní listy. 1919. 27 května. Číslo 124. S. 2.
74. Karpatští Rusové v Praze // Národní listy. 1919. 22 května. Číslo 115. S. 1.
75. Katastrofální porážka bolševiků // Národní listy. 1919. 19 června. Číslo 143. S. 3.
76. Kde zavinil boje mezi Ukrajinci a Poláky? // Národní politika. 1918. 17 prosince. Číslo 299. S. 2.
77. Kijev dobyt ukrajinským vojskem // Národní listy. 1919. 23 dubna. Číslo 92. S. 1.
78. Kijevská vláda podporuje haličské Ukrajince // Národní politika. 1918. 31 prosince. Číslo 312. S. 1.
79. Klimek A., Velké dějiny zemí Koruny české XIII. 1918–1929. Praha; Litomyšl: Paseka, 2000. 822 s.
80. Kramář a Paderewski se dohodují o Těšínsku // Národní listy. 1919. 14 července. Číslo 157. S. 1.
81. Kritická situace Poláků ve východní Haliči. Východní hranice Polska bude určena později // Národní listy. 1919. 15 března. Číslo 62. S. 1.
82. Krvavá bitva polsko-ukrajinská // Národní listy. 1919. 3 července. Číslo 148. S. 1.
83. Levický odstoupil // Národní politika. 1918. 16 prosince. Číslo 298. S. 2.
84. Lvov a Boryslav v moci Ukrajinců // Národní politika. 1918. 19 listopadu. Číslo 271. S. 1.
85. Lvov bombardován // Národní listy. 1919. 20 února. Číslo 42. S. 2.
86. Lvov noni v moci Ukrajinců // Národní listy. 1918. 6 prosince. Číslo 148. S. 1.

87. Lvov obsazen Ukrajinci? // Národní listy. 1919. 4 ledna. Číslo 3. S. 1.
88. Lvov opět v moci Ukrajinců // Národní listy. 1918. 5 prosince. Číslo 147. S. 2.
89. Lvov opět v rukou Poláků // Národní politika. 1918. 8 listopadu. Číslo 260. S. 3.
90. Maďaři napadli v Užhorodu česko-slovenské vojsko // Národní listy. 1919. 8 dubna. Číslo 84. S. 1.
91. Mezispojenecká misse proti Ukrajincům // Národní listy. 1919. 8 března. Číslo 58. S. 1.
92. Mír polsko-ukrajinský a postup proti bolševikům // Národní listy. 1919. 18 května. Číslo 117. S. 2.
93. Nepřátelství polsko-ukrajinské // Národní listy. 1918. 4 listopadu. Číslo 120. S. 1–2.
94. Niederle L. Dva problémy Karpatské Rusi // Národní listy. 1919. 31 května. Číslo 128. S. 1.
95. Nová polská správa v Haliči. Boje mezi Poláky a Ukrajinci ve východní Haliči // Národní listy. 1919. 14 března. Číslo 63. S. 3.
96. Nová správa Haliče. Starosti Poláků o záchranu Lvova // Národní listy. 1919. 11 března. Číslo 60. S. 3.
97. Nová válka polsko-ukrajinská. Vyjednávání o příměří rozbito // Národní listy. 1919. 4 března. Číslo 52. S. 1.
98. Nové boje polsko-ukrajinské // Národní listy. 1919. 4 února. Číslo 28. S. 1.
99. Nový útok Poláků proti naší republice. Poláci systematicky a stále překročují hranice Slovenska // Národní listy. 1919. 12 března. Číslo 59. S. 1.
100. O poměrech ve východní Haliči // Národní politika. 1918. 18 prosince. Číslo 300. S. 3.
101. O stycích ukrajinsko-československých // Národní listy. 1919. 9 ledna. Číslo 8. S. 2–3.
102. Obklíčený Lvov // Národní listy. 1919. 16 března. Číslo 63. S. 3.
103. Osud Východní Haliče // Národní listy. 1919. 17 července. Číslo 167. S. 2.
104. Otázka východní Haliče // Národní listy. 1919. 26 ledna. Číslo 23. S. 3.
105. Papež hodlá zprostředkování mezi Poláky a Ukrajinci // Národní listy. 1919. 23 ledna. Číslo 20. S. 2.
106. Pellar Š.. Hrdí orli ve smrtelném obklíčení. Polské stereotypizované vidění moderního světa. Praha: Dokořán, 2009.
107. Pernes J. Pod habsburským orlem: České země a Rakousko-Uhersko na přelomu 19. a 20. století. Praha: Brána, 2006. 205 s.
108. Pernes J. Poslední Habsburkové: Karel, Zita, Otto a snahy o záchranu císařského trůnu. Brno: Barrister & Principal ; Knižní klub, 1999. 286 s.
109. Pernes J. Svět Lidových novin 1893–1993: stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993. 143 s.
110. Po boji užhorodském. Rusíni se připojili v boji k československému vojsku // Národní listy. 1919. 9 dubna. Číslo 82. S. 1.
111. Pogromy v Haliči // Národní listy. 1918. 9 listopadu. Číslo 125. S. 2.

112. Pogromy v Haliči trvají // Národní listy. 1918. 18 listopadu. Číslo 135. S. 2.
113. Pogromy ve Lvově // Lidové noviny. 1918. 26 listopadu. Číslo 325. S. 2.
114. Poláci a Ukrajinci // Národní listy. 1919. 19 května. Číslo 112. S. 1.
115. Poláci dobyli Přemyšl // Národní listy. 1918. 12 listopadu. Číslo 127. S. 2.
116. Poláci dobyli Tarnopole // Národní listy. 1919. 16 července. Číslo 159. S. 1.
117. Poláci mobilizují pět ročníků // Lidové noviny. 1918. 25 prosince. Číslo 354. S. 2.
118. Poláci nabízejí Rumunům spojení proti Ukrajině // Národní listy. 1919. 19 března. Číslo 65. S. 1.
119. Poláci nabízejí Ukrajincům vyjednávání // Národní listy. 1918. 21 prosince. Číslo 163. S. 1.
120. Poláci nechťji zastaviti ofenzivu proti Ukrajincům. Ratifikace obchodní smlouvy mezi Československou a Ukrajinskou republikou // Národní listy. 1919. 20 května. Číslo 118. S. 3.
121. Poláci přejímají Halič // Lidové noviny. 1918. 4 listopadu. Číslo 303. S. 2.
122. Poláci prohlašují svá práva nad celou Halič // Národní listy. 1918. 29 listopadu. Číslo 142. S. 1.
123. Poláci se spojili s rumunskou armádou. Nesnáze Poláků v Paříži // Národní listy. 1919. 4 června. Číslo 131. S. 3.
124. Poláci smejí použití všech sil proti Ukrajincům // Národní listy. 1919. 2 července. Číslo 154. S. 2.
125. Poláci usilují o společné hranice s Rumunskem // Národní listy. 1919. 17 července. Číslo 160. S. 1.
126. Poláci z Ukrajiny proti polskému imperialism // Národní listy. 1919. 18 března. Číslo 66. S. 3.
127. Polská kampaň proti Čechoslovákům // Národní listy. 1918. 11 prosince. Číslo 152. S. 1.
128. Polská vojenská zpráva // Národní listy. 1919. 12 června. Číslo 131. S. 1.
129. Polská vojenská zpráva // Národní listy. 1919. 13 června. Číslo 132. S. 1.
130. Polská vojenská zpráva // Národní listy. 1919. 14 června. Číslo 133. S. 1.
131. Polská vojenská zpráva // Národní listy. 1919. 28 června. Číslo 151. S. 3.
132. Polské barbarství. Thalerhof překonán... // Národní listy. 1919. 10 března. Číslo 57. S. 1.
133. Polské operace ve vých. Haliči // Národní listy. 1919. 14 ledna. Číslo 12. S. 2.
134. Polsko a bolševictví // Národní listy. 1919. 21 května. Číslo 114. S. 1.
135. Polsko. «Protipolská ofenziva». Proč Padarewski zůstal v úřadě. Poláci chtějí spojení s Rumunskem. Ukrajinci před Lvovem a Přemyšlí // Národní listy. 1919. 21 května. Číslo 119. S. 2.
136. Polsko-bolševická dohoda // Národní listy. 1919. 5 července. Číslo 157. S. 2.

137. Polsko-rumunský koridor? // Národní listy. 1919. 22 května. Číslo 115. S. 1.
138. Polsko-ukrajinská dohoda ve Lvově // Národní listy. 1918. 7 listopadu. Číslo 123. S. 2.
139. Polsko-ukrajinské boje v Haliči // Lidové noviny. 1918. 4 listopadu. Číslo 303. S. 2.
140. Polský protest proti účasti německo-rakouského vojska na bojích ve východní Haliči // Národní politika. 1918. 18 listopadu. Číslo 270. S. 2.
141. Polský útok proti československé republice // Národní listy. 1918. 20 prosince. Číslo 160. S. 1.
142. Pop I. Malé dejiny Rusínov. Bratislava: Združenie inteligencie Rusínov Slovenska, 2010.
143. Pop I. Podkarpatská Rus: osobnosti její historie, vědy a kultury. Praha: Libri, 2008. 311 s.
144. Pop I. Podkarpatská Rus. Praha: Libri, 2014.
145. Poselství presidenta Masaryka Národnimu shromáždění // Národní politika. 1918. 23 prosince. Číslo 305. S. 1–2.
146. Postup Ukrajinců v Haliči // Národní listy. 1919. 5 ledna. Číslo 5. S. 2.
147. Požadavek Ukrajiny na mírové konferenci // Národní listy. 1919. 2 února. Číslo 29. S. 2.
148. President Wilson pro zastavení nepřátelství mezi Polskem a Ukrajinou // Národní listy. 1919. 23 března. Číslo 71. S. 3.
149. Příměří mezi Poláky a Ukrajinci od 21. t. m. // Národní listy. 1919. 20 června. Číslo 137. S. 1.
150. Příměří mezi Ukrajinou a Polskem // Národní listy. 1919. 27 února. Číslo 50. S. 2.
151. Příměří polsko-ukrajinské // Národní listy. 1919. 26 února. Číslo 47. S. 1.
152. Příměří ve Lvově // Národní listy. 1918. 20 listopadu. Číslo 134. S. 1.
153. Protest Ukrajinců proti stranickosti misse gen. Berthelota // Národní listy. 1919. 6 března. Číslo 56. S. 2.
154. Protižidovské bouře v Haliči // Národní listy. 1918. 17 listopadu. Číslo 134. S. 2.
155. První poselství prezidentovo z pražského hradu // Lidové noviny. 1918. 23 prosince. Číslo 352. S. 1–2.
156. Resignace ukrajinských městských radů ve Lvově // Národní listy. 1919. 21 března. Číslo 69. S. 2.
157. Rozhodnutí o východní Haliči? // Národní listy. 1919. 2 července. Číslo 147. S. 1.
158. Rumuni obsadili Černovice // Národní politika. 1918. 8 listopadu. Číslo 260. S. 2.
159. Rumuni v Bukovině // Lidové noviny. 1918. 12 listopadu. Číslo 311. S. 3.
160. Rusko. Zprávy z Ukrajiny. Bolševici ovládají dvě třetiny Ukrajiny? // Národní listy. 1919. 4 března. Číslo 54. S. 3.
161. Rutte M. Po stopách předků – Osmdesát let divadelní kritiky v Národních listech // Národní listy, jubilejní sborník. Praha: Pražská akciová tiskárna (Národní listy), 1941. S. 41–46.

162. Rychlík J, Rychlíková M. Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918–1946. Praha: Vyšehrad, 2016.

163. Situace Lvova kritická // Národní listy. 1919. 1 ledna. Číslo 1. S. 3.

164. Situace v Ukrajině // Národní listy. 1919. 12 června. Číslo 137. S. 4.

165. Situace ve Lvově se stále horší // Národní listy. 1919. 8 ledna. Číslo 7. S. 2.

166. Sloučení ukrajinských republik // Národní listy. 1919. 18 ledna. Číslo 14. S. 1.

167. Sloučení Západní ukrajinské republiky s Velkou Ukrajinou // Národní listy. 1919. 5 ledna. Číslo 5. S. 2.

168. Snahy Ukrajinské republiky. Rozhovor s předsedou diplomatické misse Ukrajinské lidové republiky p. Maximem Slavinským // Národní listy. 1919. 20 června. Číslo 144. S. 1–2.

169. Spojenecká misse ve Varšavě // Národní listy. 1919. 22 února. Číslo 46. S. 2.

170. Spolek západní Ukrajiny s Čechoslováky? // Národní listy. 1919. 30 května. Číslo 121. S. 1.

171. Spor polsko-ukrajinský // Národní listy. 1919. 31 ledna. Číslo 27. S. 2.

172. Srážka s Maďary v Užhorodě // Národní listy. 1919. 7 dubna. Číslo 80. S. 1.

173. Styky česko-polské // Národní listy. 1918. 29 prosince. Číslo 169. S. 1.

174. Švorc P., Derfiňák P. Podkarpatská Rus a východné Slovensko v súradniciach času (1918–1939) Čriepky z histórie. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2017.

175. Szymczak D.: Haličské "velvyslanectví" ve Vídni. Ministerstvo pro Halič v politickém životě habsburské monarchie (1871–1918) // Slovanský přehled 97. 2011. Č. 3–4. S. 233–257.

176. Také Černovce v rukách Ukrajinců // Národní politika. 1918. 19 listopadu. Číslo 271. S. 1.

177. Tisíce mrtvých při pogromech ve Lvově? // Národní listy. 1918. 27 listopadu. Číslo 140. S. 1.

178. Uherská Rus // Národní listy. 1919. 1 ledna. Číslo 1. S. 3.

179. Uherští Rusini chtějí k československému státu // Lidové noviny. 1918. 3 prosince. Číslo 332. S. 1.

180. Uherští Rusini žádají o připojení k českosl. republice // Národní listy. 1919. 7 ledna. Číslo 4. S. 1.

181. Uherští Rusové do Československé republiky // Národní listy. 1919. 10 dubna. Číslo 83. S. 1.

182. Uherští Rusové pro spojení s Ukrajinou // Národní listy. 1919. 15 ledna. Číslo 13. S. 3.

183. Ukrajina // Národní listy. 1919. 21 května. Číslo 114. S. 1.

184. Ukrajina v boji s Poláky a bolševiky // Národní listy. 1919. 6 července. Číslo 158. S. 3.

185. Ukrajina. Angličané o Ukrajině a Polsku. Ukrajinský zápas proti bolševictví // Národní listy. 1919. 26 června. Číslo 149. S. 3.

186. Ukrajina. Poláci v boji s Ukrajinci // Národní listy. 1919. 27 června. Číslo 150. S. 4.
187. Ukrajina. Situace ukrajinského vojska // Národní listy. 1919. 15 července. Číslo 165. S. 2.
188. Ukrajina. Ukrajinci obsadili znovu Kijev. Doplnění ukrajinské vlády. Rozdělování velkostatků v Ukrajině. Smlouva ukrajinské vlády s dohodou // Národní listy. 1919. 25 února. Číslo 48. S. 2.
189. Ukrajina. Ukrajinci pro spojení s Ukrajinou. Ukrajinská vláda naléhá na brzké vyklizení ukrajinské části Bukoviny Rumuny // Národní listy. 1919. 11 ledna. Číslo 10. S. 2.
190. Ukrajina. Ukrajinská protiofensiva v Haliči. Ukrajinská ofensiva proti bolševikům // Národní listy. 1919. 29 června. Číslo 152. S. 3.
191. Ukrajina. Ukrajinská protiofensiva ve vých. Haliči // Národní listy. 1919. 25 června. Číslo 148. S. 3.
192. Ukrajina. Západoukrajinská republika proti Rumúnům a Polákům // Národní listy. 1919. 30 ledna. Číslo 26. S. 3.
193. Ukrajinci bombardují Lvov // Národní listy. 1919. 7 března. Číslo 55. S. 1.
194. Ukrajinci chtějí vyhladovět Lvov // Lidové noviny. 1918. 8 prosince. Číslo 337. S. 2; Zajati Ukrajinci v Těšíně // Lidové noviny. 1918. 8 prosince. Číslo 337. S. 2.
195. Ukrajinci doufají v opětné dobytí Kijeva moci bolševiků // Národní listy. 1919. 27 března. Číslo 74. S. 3.
196. Ukrajinci na postupu ke Kijevu // Národní listy. 1919. 27 března. Číslo 71. S. 1.
197. Ukrajinci obklíčili Lvov? // Národní listy. 1919. 2 ledna. Číslo 2. S. 1.
198. Ukrajinci obrátí všechny své síly proti bolševikům // Národní listy. 1919. 16 července. Číslo 166. S. 2.
199. Ukrajinci pro příměří s Poláky // Národní listy. 1919. 5 února. Číslo 29. S. 2.
200. Ukrajinci protestovali proti strannictví dohodové komise // Národní listy. 1919. 17 března. Číslo 63. S. 1.
201. Ukrajinci proti bolševikům // Národní listy. 1919. 14 května. Číslo 113. S. 3.
202. Ukrajinci proti spojení Rumunska s Polskem // Národní listy. 1919. 28 dubna. Číslo 96. S. 1.
203. Ukrajinci stěžuje si na chování Poláků // Národní listy. 1919. 7 května. Číslo 107. S. 2.
204. Ukrajinci v Haliči zřít armáda // Národní listy. 1918. 3 prosince. Číslo 145. S. 1.
205. Ukrajinci vyhlásili válku bolševikům // Národní listy. 1919. 23 ledna. Číslo 18. S. 1.
206. Ukrajinci žádají Poláky o příměří // Národní listy. 1919. 26 března. Číslo 70. S. 1.
207. Ukrajinci. Nadejný pomer česko-ukrajinský; Ukrajinsky postup u Lvova // Národní listy. 1919. 4 ledna. Číslo 4. S. 1.

208. Ukrajinská delegace na cestě // Národní listy. 1919. 17 ledna. Číslo 15. S. 1.
209. Ukrajinská mírová delegace vypravuje historii posledních dob // Národní listy. 1919. 22 ledna. Číslo 19. S. 3.
210. Ukrajinská ofensiva proti bolševikům // Národní listy. 1919. 20 června. Číslo 137. S. 1.
211. Ukrajinská ofensiva proti Polákům. Ukrajinci obsedili Stanislavov, Brežany a Nižňov // Národní listy. 1919. 25 června. Číslo 141. S. 1.
212. Ukrajinská ofensiva ve vých. Haliči // Národní listy. 1919. 20 června. Číslo 144. S. 3.
213. Ukrajinská protibolševická ofensiva. Přesídlení západoukrajinské vlády // Národní listy. 1919. 31 května. Číslo 128. S. 2.
214. Ukrajinská republika chce být nezávislým státem // Národní listy. 1919. 4 dubna. Číslo 81. S. 2.
215. Ukrajinská situací zpráva vojenská // Národní listy. 1919. 18 července. Číslo 168. S. 3.
216. Ukrajinská vojenská správa // Národní listy. 1919. 8 února. Číslo 34. S. 2.
217. Ukrajinska vojenská zpráva ze 7 března. Všichni občané bojujte do poslední kapky krve pro vlast! // Národní listy. 1919. 9 března. Číslo 59. S. 3.
218. Ukrajinská žádost o obsazení sporného území // Národní listy. 1919. 3 června. Číslo 130. S. 2.
219. Ukrajinská zpráva o situaci ve vých. Haliči // Národní listy. 1919. 14 ledna. Číslo 12. S. 2.
220. Ukrajinské Národní shromáždění zahájeno // Národní listy. 1919. 29 března. Číslo 76. S. 2.
221. Ukrajinské ultimatum Rumunsku? Ukrajinci žádají vydání Bukoviny // Národní listy. 1919. 24 ledna. Číslo 19. S. 1.
222. Ukrajinské ultimatum ruským bolševikům // Národní listy. 1919. 17 ledna. Číslo 15. S. 2.
223. Ukrajinské vojsko v Haliči přijímá příměří s Poláky // Národní listy. 1919. 27 března. Číslo 74. S. 3.
224. Ukrajinské zprávy // Národní listy. 1919. 28 února. Číslo 51. S. 3.
225. Ukrajinsko-polská vyjednávání // Národní listy. 1919. 24 června. Číslo 147. S. 2.
226. Ukrajinský tisk pro těsné připojení k československému státu // Národní listy. 1919. 27 května. Číslo 124. S. 2.
227. Ukrajinský zástupce v Praze // Národní listy. 1918. 13 prosince. Číslo 154. S. 1.
228. Ultimatum Ukrajinců Polákům // Národní listy. 1919. 31 ledna. Číslo 25. S. 1.
229. Válka Poláků s Ukrajinci // Národní listy. 1919. 17 ledna. Číslo 13. S. 1.
230. Vítejte nám! Korčák R. Karpatoruský problém // Národní listy. 1919. 22 května. Číslo 120. S. 1.
231. Vládní program západo-ukrajinské republiky // Národní listy. 1919. 28 dubna. Číslo 96. S. 1.
232. Vojenská zpráva polská // Národní listy. 1919. 20 května. Číslo 113. S. 1.
233. Vojenská zpráva polská // Národní listy. 1919. 21 června. Číslo 138. S. 1.

234. Vojenská zpráva polská // Národní listy. 1919. 28 června. Číslo 144. S. 1.
235. Vojsko západoukrajinské republiky obsadí ukrajinské části Uher // Národní listy. 1919. 18 ledna. Číslo 16. S. 2.
236. Všem ruským důstojníkům a vojínům // Národní listy. 1919. 8 června. Číslo 135. S. 2.
237. Vyjednávání mezi Poláky a Ukrajinci // Národní listy. 1919. 11 února. Číslo 36. S. 3.
238. Vyjednávání Ukrajinců s anglo-americkou missi se ztroskotalo // Národní listy. 1919. 15 února. Číslo 40. S. 2.
239. Vyjednávání Ukrajinců s dohodou // Národní listy. 1919. 8 dubna. Číslo 84. S. 2.
240. Vykoupil L. Slovník českých dějin. 2. přeprac. a dopl. vyd. Brno: Julius Zirkus, 2000. 769 s.
241. Vynyčenko pro sebeurčení Ukrajiny // Národní listy. 1919. 14 ledna. Číslo 12. S. 2.
242. Výsledek české passivity: Rumuni obsadili Karpatskou Rus // Národní listy. 1919. 28 dubna. Číslo 96. S. 1.
243. Z rozmluvy s karporuskou delegací // Národní listy. 1919. 23 května. Číslo 121. S. 1.
244. Západoukrajinská lidová republika // Národní politika. 1918. 26 listopadu. Číslo 278. S. 3.
245. Zástupce ukrajinské republiky propuštěn // Národní listy. 1919. 27 března. Číslo 74. S. 2.
246. Zástupci ukrajinské republiky v cizině // Národní listy. 1919. 18 ledna. Číslo 16. S. 2.
247. Zidek P. et al. Osobnosti Lidových novin: životní příběhy lidí, kteří vytvářeli nejstarší český deník (1893–1989). Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2014. 367 s.
248. Život Ukrajinců ve Lvově // Národní listy. 1919. 3 dubna. Číslo 80. S. 3.
249. Zoufalá situace ve Lvově // Národní listy. 1919. 3 ledna. Číslo 3. S. 2.

Микола Вітенко — кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

e-mail: vitenko.mykola@pnu.edu.ua

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8486-4073>

Василь Дебенко — кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

e-mail: vasyl_debenko@ukr.net

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6647-5485>.